

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Захист прав суб’єктів господарської діяльності в
господарському суді”

Студентки 3 курсу ПР - 32 групи
Галузь знань 0304 «Право»
Напрямок підготовки 6.030401
«Правознавство»
Гудими Л.М.
Керівник: к.ю.н., доц. Вербіцька М.В.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади визначення захисту прав суб'єктів господарської діяльності.....	5
1.1. Поняття та ознаки захисту прав суб'єктів господарської діяльності..	5
1.2 Способи захисту прав суб'єктів господарської діяльності	11
Розділ 2.Форми захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів.....	17
2.1. Нотаріальний захист прав суб'єктів господарювання	17
2.2. Адміністративний захист.....	18
2.3. Претензійний порядок врегулювання спорів.....	20
2.4. Судовий захист прав суб'єктів господарювання.....	22
2.5. Перегляд в апеляційному порядку рішень місцевих господарських судів.....	28
Висновки.....	35
Список використаної літератури.....	37

ВСТУП

Актуальність теми. Проведення судової реформи в Україні вимагає суттєвого оновлення господарського процесуального законодавства шляхом прийняття нового процесуального закону, покликаного забезпечити високий рівень здійснення правосуддя господарськими судами у формі господарського судочинства і захист майнових прав та інтересів учасників господарських відносин.

Побудова в Україні ринкових господарських відносин потребує принципово нових підходів до вирішення проблеми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання. Розкриття багатогранної сутності захисту прав у сфері господарювання і розроблення на цій основі концептуальних підходів та принципів управління цими правами, визначення способів їх класифікації, необхідних для глибшого теоретичного дослідження та практичного аналізу оцінки ефективності використання цих прав у сучасній системі господарювання є, очевидно, основоположними моментами.

У ст. 20 Господарського кодексу України закріплено, що кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів шляхами, визначеними нормами чинного законодавства. При цьому законодавство дозволяє використовувати суб'єкту господарювання різні форми та способи для захисту свого права, в тому числі і самозахист, тобто захищати свої права власними діями без звернення за допомогою до суду чи інших органів. Сама категорія «захист» є неоднозначною та характеризується різноманітними підходами щодо її розуміння. Виходячи з цього, постає необхідність встановлення ознак захисту прав суб'єктів господарювання і розробки на їх базі однозначного розуміння поняття захисту прав суб'єктів господарювання та існуючих форм і способів реалізації захисту цих прав, адже це є умовою оцінки і аналізу правовідносин, які виникають у разі порушення прав суб'єктів господарювання.

Дослідження проблем захисту прав суб'єктів господарювання сьогодні посідає важливе місце у доктрині. Аналіз наукової літератури свідчить, що питанням захисту прав суб'єктів господарювання традиційно відводиться значна увага. Науково-теоретичну основу дослідження становлять праці українських учених-юристів, таких як І.В. Головань, М.А. Рожкова, О.П. Подцерковний, Р.Б. Шишка, Н.О. Саніахметова та інші. Проте, незважаючи на численні наукові дослідження, єдиної цілісної концепції забезпечення захисту учасників господарських правовідносин немає.

Метою роботи є дослідження ефективності застосування існуючих форм та способів захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Відповідно до поставленої мети основними завданнями дослідження є:

- визначення поняття та ознак захисту прав суб'єктів господарської діяльності;
- дослідження способів та форм захисту прав суб'єктів господарської діяльності;
- вивчення порядку перегляду в апеляційному порядку рішень місцевих господарських судів;
- дослідження особливостей перегляду судових рішень у касаційному порядку.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються при здійсненні правосуддя у формі господарського судочинства.

Предметом дослідження є правовий режим захисту прав суб'єктів господарювання у господарському суді.

Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів юридичної науки: діалектичного методу, системного, історико-правового та порівняльно-правового методів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та підстави захисту прав суб'єктів господарської діяльності

Кожний суб'єкт господарської діяльності має право на захист своїх прав і законних інтересів (ст. 20 Господарського кодексу України, далі - ГК). Зазначеному праву кореспондує конституційний обов'язок держави забезпечувати захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання [1].

На думку Т.В. Федоренка, захист є наслідком скоєного правопорушення і містить матеріально-правові й процесуальні норми, що забезпечують інвесторові можливість оперативно й повністю відновити своє положення шляхом застосування спонукання до порушника [18, с. 23]. Водночас важко погодитися із автором у тому, що захист завжди є наслідком правопорушення, оскільки у низці випадків він може бути опосередкований не тільки правопорушенням, а й зазіханням на право. Крім того, видається спірною і та частина наведеного поняття, у якій захист визначається через матеріально-правові й процесуальні норми, оскільки такі норми, як справедливо відзначає автор, служать забезпеченню можливості особи відновити своє право, однак усі правозахисні способи, за допомогою яких безпосередньо реалізується таке відновлення, залишаються за межами авторського поняття захисту.

Відсутність легальних визначень поняття захисту прав суб'єктів господарювання певною мірою компенсується окремими доктринальними положеннями.

Зокрема, М.В. Григорчук тлумачить захист прав суб'єктів господарювання як систему заходів, що здійснюються відповідно до закону суб'єктом господарювання як самостійно, так і через уповноважених осіб, спрямованих на запобігання і усунення загроз порушення прав відповідних

суб'єктів, усунення перешкод для здійснення цих прав, відновлення порушених прав і правового статусу та залучення порушників до відповідальності [5, с. 2].

Зазначене наукове визначення, на нашу думку, може бути прийняте за основу, тим більше, що, як згадувалося вище, чинне законодавство не містить легальної дефініції, а тому така своєрідна прогалина й має бути усунута вітчизняною наукою господарського права. Однак вважаємо, що це визначення потребує певних доопрацювань, оскільки воно не зовсім повно та точно розкриває зміст поняття «захист прав суб'єктів господарювання».

У цьому сенсі слід згадати, що сфера господарювання в цілому є надзвичайно складною з огляду на різноманітність відносин, що складаються між її можливими учасниками (ст. 1–3 ГК України). Проте всі відносини, що виникають при цьому, попри свою багатоманітність, є господарськими, оскільки їм притаманні спільні специфічні ознаки, такі, наприклад, як сфера виникнення, урегульованість цих відносин за допомогою господарсько-правових норм, особливий суб'єктний склад тощо. До того ж, на відміну від приватноправових відносин, для господарських відносин характерним є залучення до регулятивної діяльності в межах значної кількості господарських відносин різноманітних органів державної влади, що, з одного боку, також можуть здійснювати дії з захисту прав суб'єктів господарювання, з іншого – можуть порушувати права та охоронювані законом інтереси суб'єктів господарювання.

Внаслідок чого у науковій літературі під правом на захист пропонують розуміти передбачену законодавством можливість управомоченої особи самостійно застосовувати дозволені або санкціоновані законом юридичні засоби впливу на порушника або звернутися до відповідного юрисдикційного органу з вимогою спонукати порушника до певної поведінки.

Саме тому, на нашу думку, право на захист слід розглядати, по-перше, у невідривному зв'язку з правами, які воно покликане захищати, по-друге, з компетенцією органів державної влади, які наділені юрисдикцією для

здійснення захисту прав та охоронюваних законом інтересів учасників господарських правовідносин, й, у першу чергу, суб'єктів господарювання. Внаслідок чого визначення поняття права на захист суб'єктів господарювання, запропоноване М.В. Григорчуком, має бути обов'язково доповнене вказівкою не лише на власні дії суб'єкта господарювання, який захищає належні йому права та охоронювані законом інтереси, а також на можливість здійснення цілеспрямованих дій в межах юрисдикційного захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання. Зрозуміло, що подібний юрисдикційний захист можуть та мають здійснювати не суб'єкти господарювання, чиї права та охоронювані законом інтереси порушені, а суд (судовий юрисдикційний захист) та органи виконавчої влади (адміністративний юрисдикційний захист).

Крім того, захист прав суб'єктів господарювання слід, скоріше за все, тлумачити не стільки як статичну систему певних юридичних заходів (засобів, способів), що можуть бути застосовані суб'єктом господарювання в порядку здійснення самозахисту чи органом державної влади внаслідок реалізації власної компетенції, скільки як можливість застосування в динаміці певного, можливо й одиничного, однак ефективного способу захисту порушеного права чи охоронюваного законом інтересу з метою відновлення порушення права, задоволення зазначеного інтересу чи досягнення іншого бажаного правового результату.

Під захистом прав суб'єктів господарювання О.В. Бігняк розуміє введення у дію системи правових і організаційно-творчих заходів, що спрямовані на забезпечення реалізації прав цих суб'єктів і недопущення їхніх порушень [3, с. 44]. Разом із тим можна погодитись з О.П. Подцерковним у тому, що наведене вище визначення видається спірним, оскільки за межами захисту в цьому випадку залишається сукупність взаємозалежних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких при необхідності забезпечується захист. Коли ж зазначені способи і засоби вводяться в дію, мова йде про механізм захисту. З урахуванням цього автором запропоновано більш вдале

за змістом поняття: захист прав суб'єктів господарювання - це сукупність взаємозалежних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких при необхідності забезпечується захист законних прав суб'єктів господарювання при їх порушенні [14, с. 352].

Отже, захист прав суб'єктів господарювання - це система передбачених законом заходів, які здійснюються уповноваженими особами або суб'єктами господарювання з метою відновлення порушених прав, усунення перешкод у реалізації цих прав, запобігання вчиненню таких порушень у майбутньому та притягнення винних осіб до відповідальності. Використання цього поняття допоможе зрозуміти сутність та зміст захисту прав суб'єктів господарювання та сприятиме удосконаленню відносин, які виникають у разі порушення прав цих суб'єктів.

Ураховуючи різноманітність підходів до розуміння поняття захисту прав суб'єктів господарювання, необхідно виокремити його ознаки, які, у свою чергу, допоможуть з'ясувати сутність самої категорії.

По-перше, мета захисту, а саме відновлення порушених прав, яка одночасно є й призначенням захисту, оскільки захист має значення тільки за умови можливості й бажання особи, чії права порушені, відновити свої права, що обов'язково повинно бути здійснене при їхньому захисті. При досягненні мети захисту значимим є максимальне дотримання при цьому інтересів суспільства.

По-друге, забезпеченість захисту вповноваженими державними органами, серед яких - господарські й адміністративні суди України; органи прокуратури, Міністерства юстиції України, податкові органи, органи захисту прав споживачів, охорони праці, Антимонопольного комітету та інші.

По-третє, наявність способів, за допомогою яких уповноважені державні органи захищають права суб'єктів господарювання [5, с. 6].

Здійснення права на захист належного суб'єкту господарювання права чи охоронюваного законом інтересу та саме виникнення цього права та

інтересу ґрунтується на факті їх порушення, оспорювання чи не визнання, що може бути водночас визначено як підстава для захисту прав суб'єктів господарювання.

Питання визначення підстав захисту прав та охоронюваних законом інтересів неодноразово досліджувалось в науковій літературі.

Так, О.Р. Зельдіна вважає, що для застосування захисту достатньо об'єктивно протиправної поведінки – того, що може бути названо «правовою аномалією», а вина не входить до фактичних підстав захисту [8, с. 80].

У свою чергу, О. Остапенко як підставу захисту суб'єктивного права пропонує визнавати перешкоджання носію цього права у здійсненні його повноважень або невиконання кореспондуючого обов'язку іншими особами [13, с. 328].

В.В. Рунова в якості підстав для захисту прав суб'єктів господарювання визначає як фактичне порушення прав, так і посягання на право у формі його невизнання або оспорювання [16, с. 56].

Вважаємо саме останній підхід слушним та таким, що заслуговує на підтримку, оскільки порушення, невизнання або оспорювання права суб'єкта господарювання є загальною підставою для застосування засобів захисту всіма суб'єктами господарювання, незалежно від сфери чи галузі їхньої діяльності.

При цьому йдеться не стільки про пошук відмінностей у поняттях порушення прав, невизнання прав чи оспорювання прав, скільки про порушення, по-перше, зобов'язуючих чи забороняючих приписів закону, господарського договору чи іншого правового джерела, по-друге, фактичне порушення, невизнання чи оспорювання права чи охоронюваного законом інтересу суб'єкта господарювання.

Таким чином, стверджувати про наявність підстави для захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання в абсолютній більшості випадків можна лише у разі, коли порушник порушив, по-перше, вимоги закону, господарського договору чи іншого правового джерела, по-

друге, право чи охоронюваний законом інтерес суб'єкта господарювання. У зв'язку з чим можна стверджувати, що йдеться про дві взаємодоповнюючі складові, що характеризують з об'єктивної та суб'єктивної сторони підставу виникнення права на захист права чи охоронюваного законом інтересу суб'єкта господарювання. А тому доволі проблематично стверджувати про наявність підстав для захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання у випадках, коли має місце лише одна ця складова. Й навпаки, існування одразу цих двох складових є підставою для захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання.

Слід зазначити, що оскільки порушення прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання може бути наслідком не лише дій інших суб'єктів господарювання, а також правовим негативним результатом дій органів державної влади, до підстав виникнення права на захист прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання необхідно також зарахувати й ті явища, що не можуть розглядатися як господарське правопорушення, однак ці явища є підставами для здійснення захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання. В даному випадку, наприклад, мається на увазі існування правового акта, виданого органом державної влади, застосування якого порушує те чи інше право суб'єкта господарювання. Зрозуміло, що у разі розглядатися як господарське правопорушення навіть у разі, коли буде констатовано, що зміст цього акта порушує процитовані вище положення ст. 5–6 ГК України [9, с. 69].

Таким чином, в якості підстав для захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання можуть бути визнані неправомірні дії інших суб'єктів господарювання, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, які, по-перше, порушують забороняючі чи зобов'язуючі приписи (вимоги) акта господарського законодавства, господарського договору чи іншого правового джерела, по-друге, порушують, не визнають чи оспорюють належне суб'єкту господарювання право чи охоронюваний законом інтерес.

З урахуванням наведеного під поняттям захисту прав суб'єктів господарювання, на нашу думку, слід розуміти належну суб'єкту господарювання юридично забезпечену та гарантовану можливість застосування передбачених законом або договором способів захисту прав та охоронюваних законом інтересів або звернення до компетентного юрисдикційного органу з метою застосування зазначених способів захисту з метою спонукання порушника до певної поведінки та (або) відновлення порушеного права, та (або) задоволення свого інтересу чи досягнення іншого бажаного правового результату, що забезпечить захист порушеного права чи охоронюваного законом інтересу.

1.2 Способи захисту прав суб'єктів господарської діяльності

Важливим аспектом захисту прав суб'єктів господарювання є спосіб та форма захисту. Захист прав суб'єктів господарювання може здійснюватися за допомогою юрисдикційних та позаюрисдикційних форм. Юрисдикційний захист здійснюється відповідними державними та іншими органами. Позаюрисдикційні форми захисту полягають у застосуванні самими суб'єктами господарювання передбачених законодавством способів захисту своїх прав [19, с. 141].

Наявність ефективної, внутрішньо узгодженої системи форм, способів та процесуальних засобів захисту порушених суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, створення та підтримання якої слід розглядати як складник обов'язку держави із захисту прав суб'єктів господарювання, є важливою юридичною гарантією розвитку підприємництва і забезпечення правового порядку у сфері суспільного виробництва. Втім, проблема форм захисту суб'єктивних прав та їх співвідношення, яка є однією із найбільш складних у теорії права, в останні роки практично не досліджується у вітчизняній правовій науці, і це можна вважати однією із причин тих складнощів, що супроводжують реформування

системи судоустрою і процесуального законодавства України.

Одним із найбільш поширених є визначення форми захисту суб'єктивного права як способу вирішення спору між учасниками конкретного правовідношення та спонукання зобов'язаної сторони до виконання покладених на неї законом або договором обов'язків за допомогою використання відповідних способів захисту. Проте поза межами такого визначення залишається неюрисдикційна форма захисту права, оскільки вона в принципі виключає можливість застосування владного примусу однієї сторони стосовно іншої. Тому вдалішим уявляється визначення форми захисту цивільних прав як механізму реалізації охоронних норм цивільного права за допомогою використання певних засобів та способів захисту цивільних прав, оскільки ним можуть бути охоплені і юрисдикційна, і неюрисдикційні форми [14, с. 117].

Існує достатньо законодавчих актів, які спрямовані на захист прав суб'єктів господарювання. Однак це не означає, що останні можуть пасивно чекати поновлення державою порушених прав, у будь-якому разі вони повинні активно боротися та протидіяти порушенням закону та захищати свої права.

Главою 3 ЦК України визначені форми захисту цивільних прав та інтересів залежно від суб'єкта, що його здійснює: захист судом (ч. 1 ст. 16 ЦК), захист, що здійснюється Президентом України, органами державної влади, органами місцевого самоврядування (ст. 17 ЦК), захист цивільних прав нотаріусом (ст. 18 ЦК), самозахист (ст. 19 ЦК). Цей перелік не є повним, оскільки відповідно до ст. 3 Закону України від 11 травня 2004 р. «Про третейські суди» одним із завдань третейського суду є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів сторін третейського розгляду шляхом всебічного розгляду та вирішення спорів відповідно до закону.

Право на судовий захист декларує також ст. 55 Конституції України, а саме: «кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи

бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб». Зі змісту цієї статті слідує, що судовому захисту підлягають будь-які права й інтереси суб'єктів господарської діяльності незалежно від рівня нормативно-правового акта, у якому вони закріплені. Конституційне право кожного на судовий захист означає, що «будь-яка особа може подати скаргу про порушення її прав і свобод у відповідний суд, а останній зобов'язаний її прийняти, розглянути по суті і винести законне і обґрунтоване рішення». Забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією України і законами України, а також міжнародними договорами, є завданням правосуддя, що здійснюється судами всіх гілок судової влади відповідно до ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів України».

У ГК немає норм, які б установлювали форми захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання способами, передбаченими ст. 20 ГК. Частина 3 зазначеної статті містить відсилочну норму про те, що порядок захисту прав суб'єктів господарювання визначається цим Кодексом, іншими законами. Досить часто в господарському законодавстві для позначення форми захисту вживаються словосполучення «у судовому порядку» та «у встановленому законом порядку». Загалом порядок захисту прав суб'єктів господарювання встановлений процесуальним законодавством України (Господарським процесуальним кодексом, Кодексом адміністративного судочинства, Цивільним процесуальним кодексом) та іншими актами законодавства, зокрема законами України «Про третейські суди», «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про захист економічної конкуренції» [17, с. 145].

Юрисдикційна форма захисту є зовнішнім виразом спрямованої на вирішення правового спору у встановленому законом порядку діяльності уповноважених органів (загальних судів, третейського суду (арбітражу), адміністративних органів), наділених правом винесення обов'язкового для

сторін рішення.

Значення форм та способів захисту прав суб'єктів господарювання істотно зростає у зв'язку із підвищенням ролі правових засобів у нормативній регламентації сфери господарювання. Форми та способи захисту прав суб'єктів господарювання, закріплені у законодавстві, мають розглядатися як один із дієвих важелів механізму господарювання, що мають значний вплив на ефективність господарської діяльності. Форми та способи захисту порушених прав суб'єктів господарювання набувають все більшої актуальності у зв'язку із оновленням господарського законодавства, дією ГК України, трансформацією самих способів в умовах розвитку ринкової економіки.

Спосіб захисту прав утілює безпосередню мету, якої прагне досягти суб'єкт захисту, вважаючи, що таким чином буде припинене порушення (чи оспорювання) його прав, він компенсує витрати, що виникли у зв'язку із порушенням його прав, або в інший спосіб нівелює негативні наслідки порушення його прав [7, с. 49].

У випадках, коли суб'єкт господарської діяльності самостійно використовує надані йому законом або передбачені договором засоби правового захисту, має місце неюрисдикційна форма захисту, одним із різновидів якої є самозахист права. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Тобто суб'єкт господарювання має право вчиняти самозахист шляхом захисту своїх прав та законних інтересів самотужки, своїми власними діями. Іншими словами - це захист без звернення до суду або іншого органу за допомогою. За загальним правилом самозахистом не визнається проведення заходів щодо охорони свого майна, звернення до третіх осіб, які надають послуги із приводу забезпечення схоронності майна чи особи. Самозахистом є перешкоджання діям будь-яких третіх осіб, які неправомірно посягають на права чи законні інтереси суб'єкта господарювання. Саме здійснення уповомоченою особою самозахисту прав (зокрема, реалізація передбаченого ст. 594 ЦК притримання) та вжиття інших

заходів (зокрема, оперативного впливу на боржника, застосування процедур примирення, спрямованих на врегулювання правового конфлікту тощо) не пов'язуються із застосуванням норм права.

Відповідно до ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. На виконання цієї вимоги згідно зі ст. 20 ГК України кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів шляхами, визначеними нормами чинного законодавства. Саме виходячи із норм цієї статті, способами захисту прав і законних інтересів зазначених суб'єктів є:

- визнання наявності або відсутності прав;
- визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемляють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод із підстав, передбачених законом;
- відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання;
- припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення;
- присудження до виконання обов'язку в натурі;
- відшкодування збитків;
- застосування штрафних санкцій;
- застосування оперативно-господарських санкцій;
- застосування адміністративно-господарських санкцій;
- установлення, зміни і припинення господарських правовідносин;
- інші способи, передбачені законом [4, с. 92].

Отже, порівнявши норм ЦК України, а саме ст. 16, що встановлює способи захисту цивільних прав та інтересів, і норми ГК України, ст. 20, що визначає шляхи (способи) захисту прав суб'єктів господарювання, бачимо, що 1) обидва кодекси містять невичерпний перелік способів захисту

порушених прав та інтересів; 2) установлені обома кодексами способи захисту прав та інтересів відрізняються за обсягом, за змістом і за назвами. Основна розбіжність між встановленими названими вище статтями ЦК і ГК України способами захисту прав та інтересів стосується «визнання права» (п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України). У ч. 2 ст. 20 ГК України цей спосіб названо «визнання наявності або відсутності прав», із чим погодитися не можна, оскільки вимога суб'єкта господарювання щодо визнання за ним права у разі її задоволення судом означає відсутність такого права в іншій особі (відповідача). Звертаючись, наприклад, до господарського суду з такою вимогою, суб'єкт господарювання (позивач) повинен доказати наявність спірних матеріальних правовідносин і належність спірного права саме йому. Тому, виходячи з цього, норму абзацу 2 ч. 2 ст. 20 ГК України також доцільно привести у відповідність із ст. 16 ЦК України. Виходячи із цього, необхідно наголосити, що інститут захисту прав суб'єктів господарювання має комплексний характер, оскільки форми, способи такого захисту визначаються нормами як матеріального права, так і процесуального.

РОЗДІЛ 2.

ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

Чинне законодавство виділяє наступні форми захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів :

2.1 Нотаріальний захист прав суб'єктів господарювання

Цей вид захисту полягає у тому, що окремі угоди потребують додаткових гарантій щодо захисту прав власника, що досягається нотаріальним посвідченням набуття та передачі прав власності. Воно є юридичною фіксацією набуття прав власника, яке знаходиться в основі вирішення судами спорів про порушення такого права.

Вчинення нотаріальних дій покладається на нотаріусів. У населених пунктах, де нотаріуси відсутні, нотаріальні дії вчиняють уповноважені на це посадові особи виконавчих комітетів.

Нотаріальні контори в межах своєї компетенції посвідчують угоди, щодо яких законодавством встановлено обов'язкову нотаріальну форму. До таких договорів відносяться:

1. Договори про відчуження нерухомого майна, що впливають з договорів купівлі-продажу, міни, дарування, довічного утримання.
2. Договори про заставу нерухомого майна, транспортних засобів, об'єктів, товарів в обігу або переробці.
3. Договори про відчуження земельних ділянок, які перебувають у колективній або приватній власності.
4. Договори купівлі-продажу майна державних підприємств.
5. Доручення, яке видається в порядку передоручення.
6. Договори позики.

Для стягнення грошових сум або витребування їх від боржника нотаріуси вчиняють виконавчі написи на документах, що встановлюють заборгованість. Протести векселів про неоплату вчиняються нотаріусами відповідно до законодавства України про переказний або простий вексель. Протести по них вчиняються за місцем знаходження платника або за місцем платежу.

Нотаріальний захист прав суб'єктів господарської діяльності у відносинах з іноземними партнерами здійснюється шляхом використання норми права країн іноземного партнера.

Повнота нотаріального захисту прав суб'єктів господарювання забезпечується також їх правом на оскарження виконаних нотаріальних дій або відмову у їх виконанні.

2.2 Адміністративний захист

Адміністративний захист – це засіб адміністративного примусу, який застосовується як при наявності, так і при відсутності правопорушення, спрямований на запобігання правопорушенням та усуненню їх шкідливих наслідків.

Глава 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначає випадки, коли суб'єктам господарювання надається право на оскарження постанов, порядок і терміни оскарження, повноваження посадових осіб щодо перегляду справ, наслідки скасування постанов.

Адміністративно-правові акти визначають статус підприємців, їх права та обов'язки, реалізації та механізм реалізації цих прав і обов'язків через органи управління. Так, закон “Про підприємництво” визначає поняття підприємництва і його суб'єктів, а також умови здійснення підприємницької діяльності і право захисту їх майнових прав.

Адміністративне право, регулюючи суспільні відносини, обов'язково

взаємодіє з іншими галузями права, що дозволяє здійснювати належний адміністративний захист порушених прав господарюючих суб'єктів в тій чи іншій галузі. Так, за розпорядженням уповноваженого органу державного управління один суб'єкт господарської діяльності передає іншому частину свого майна. У даному випадку орган управління владним методом регулює майнові відносини двох суб'єктів господарювання, тобто Цивільне право регулює законність цієї угоди, а адміністративне – передбачає верховенство волі однієї сторони над іншою.

Практика знає достатньо прикладів, коли майнові відносини між суб'єктами господарювання виникають безпосередньо з актів державного управління, тобто без укладання договорів владним методом (стягнення штрафів, конфіскація майна і т.ін.).

Адміністративно-правовими засобами захисту є ряд передбачених у законодавстві про підприємництво примусових засобів впливу:

- тимчасове припинення діяльності суб'єктів господарювання;
- тимчасове призупинення операцій по банківських рахунках;
- застосування індивідуального режиму ліцензування;
- застосування антидемпінгових процедур;
- відмова у державній реєстрації суб'єктів господарювання, зовнішньоекономічних договорів, відмова у видачі ліцензії;
- вилучення товарів, документів та інших предметів;
- припинення суб'єктами господарювання відвантаження, реалізації і виробництва певних товарів, виконання робіт і надання послуг;
- примусова ліквідація або реорганізація суб'єктів господарювання;
- безоплатне вилучення прибутку, незаконно отриманого суб'єктами господарювання в результаті порушення чинного законодавства;
- визнання недійсними актів управління ненормативного характеру.

Тобто, адміністративний захист прав суб'єктів господарювання передбачає прийняття управлінських вказівок по вчиненню в рамках адміністративного законодавства певних майнових прав, які не суперечать

діяльності згаданих суб'єктів.

2.3. Претензійний порядок врегулювання спорів

Однією із умов реалізації права на звернення з позовом до господарського суду є дотримання досудового претензійного порядку врегулювання спорів. Як правило, спор може бути переданим на розгляд господарському суду лише після прийняття сторонами заходів безпосереднього врегулювання конфлікту.

Чинне законодавство вимагає від підприємств та організацій, щоб вони до подання позову вжили заходів щодо врегулювання господарських спорів з іншою стороною.

Досудове врегулювання господарських спорів – це сукупність заходів, що підлягають здійсненню господарюючими суб'єктами, права яких порушені, для безпосереднього вирішення спорів, що виникли, з підприємствами та організаціями, які порушили майнові права та інтереси, до звернення з позовом до господарського суду. Значення досудового врегулювання господарських спорів розкривається через функції, які виконує ця стадія господарського процесу. По-перше, досудове врегулювання покликане забезпечити якомога швидше відновлення порушених прав підприємств та організацій. По-друге, воно сприяє виявленню і усуненню причин та умов виникнення господарських правопорушень. По-третє, досудове врегулювання сприяє організації та підвищенню рівня укладання та виконання господарських договорів.

Виходячи зі змісту чинного законодавства можна виділити: загальний порядок досудового врегулювання господарських спорів (він регламентований нормами ст. 5-11 Господарського процесуального кодексу України) та спеціальний порядок досудового врегулювання господарських спорів (визначається нормами інших нормативних актів), який застосовується щодо пред'явлення і розгляду претензій до органів

транспорту.

Відповідно до вимог ст. 6 Господарського процесуального кодексу України в претензії повинні обов'язково вказуватись:

- вимоги заявника;
- сума претензії і її розрахунок (якщо вона стосується грошової форми);
- обставини, на яких базуються вимоги;
- докази, які підтверджують законність вимог;
- перелік документів, які додаються до претензії.

Претензія може відправлятися цінним листом, телеграфом, телетайпом, а також вручатися під розписку особисто відповідачу. Термін її розгляду рівняється 30 дням з дня отримання, і результати повинні повідомлятися заявнику у письмовій формі. У випадку відмови в задоволенні претензійних вимог, це повинно мотивуватись.

Про результати розгляду претензії її заявник повідомляється в письмовій формі (так звана відповідь на претензію). Надсилання відповіді є обов'язковим незалежно від того, задовольняються чи ні вимоги заявника. За порушення строків розгляду претензії встановлена майнова відповідальність, яку може застосувати господарський суд при прийнятті рішення – стягнення в доход державного бюджету з підприємства, організації, що припустилися такого порушення, штрафу у розмірі 2 % від суми претензії, але не менш як 5 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більш як 100 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Разом з тим слід мати на увазі таке:

- справи за заявою прокурора чи його заступника, Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень порушуються господарським судом незалежно від вжиття сторонами заходів досудового врегулювання спорів (ст. 5 Господарського процесуального кодексу України);

– вимоги щодо досудового врегулювання господарських спорів не поширюються на спори про визнання договорів недійсними, спори про визнання недійсними актів державних та інших органів, підприємств та організацій, які не відповідають законодавству і порушують права та інтереси, які охороняються законом, підприємств і організацій (далі – акти), спори про стягнення заборгованості за опротестованими векселями, а також на спори про звернення стягнення на заставлене майно;

– правила про досудове врегулювання спорів не застосовуються щодо провадження у справах про банкрутство, оскільки воно регламентує умови і процедуру визнання юридичних осіб банкрутами, а не процес вирішення спорів.

Якщо у відповіді з претензії організація не повідомляє про перерахування, заявник претензії має право пред'явити в банк доручення на списання у безспірному порядку визнаної боржником суми з нарахування пені за перевищення терміну платежу.

2.4. Судовий захист прав суб'єктів господарювання

Звернення суб'єктів господарювання до суду з позовом про захист власних прав і законних інтересів є на сьогодні найбільш ефективною формою встановлення порушених прав. Переваги судового захисту очевидні, оскільки суд є незалежним і підпорядковується лише закону.

Діяльність господарського суду з розгляду господарських справ і вирішення господарських спорів розвивається у певній послідовності та складається з окремих стадій, основною з яких є порушення справи.

Господарський суд порушує справи за позовними заявами:

– підприємств та організацій, які звертаються до господарського суду за захистом своїх прав та інтересів, що охороняються законом;

– державних та інших органів, які звертаються до господарського суду у випадках, передбачених законодавчими актами України;

– прокурорів та їх заступників, які звертаються до господарського суду в інтересах держави. Якщо прокурор звертається до господарського суду в інтересах держави, в позовній заяві має бути зазначено орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах.

Господарський суд порушує справи про банкрутство за письмовою заявою будь-кого з кредиторів, боржника, органів державної податкової служби або державної контрольно-ревізійної служби.

Позовна заява подається до господарського суду в письмовій формі і підписується керівником підприємства, організації, державного чи іншого органу, іншою особою, повноваження якої визначені законодавством або установчими документами, прокурором чи його заступником, громадянином – суб'єктом підприємницької діяльності або його представником. Позивач (прокурор) зобов'язаний при поданні позову надіслати сторонам копії позовної заяви та доданих до неї документів, якщо цих документів у сторін немає. Зміст позовної заяви та документи, що додаються до неї, визначені відповідно до ст. 54 та 57 Господарського процесуального кодексу України. З позовної заяви до господарського суду сплачується державне мито, розміри якого встановлені Законом України від 11 липня 1995 р. “Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів”:

– із позовних заяв майнового характеру – 5 % ціни позову, але не менше 0,25 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

– із позовних заяв немайнового характеру – 5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;

– із заяв у переддоговірних спорах – 6 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, якщо справа підлягає розгляду у Вищому господарському суді України, та 5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, якщо справа підлягає розгляду в інших господарських судах;

– із заяв про перевірку рішень – 50 % ставки, що підлягає сплаті при розгляді справи в першій інстанції, а зі спорів майнового характеру – ставки,

обчисленої, виходячи з суми, яка оспорується.

Після прийняття заяви суд не пізніше 5 днів від дня її надходження приймає рішення про порушення провадженням справ, про що відповідною ухвалою повідомляє позивача і відповідача.

Поряд з цим, відповідно до ст. 83 Господарського процесуального кодексу України господарський суд може:

- визнати недійсним предмет спору;
- виходити за межі позовних вимог з метою захисту інтересів позивача або третіх осіб;
- зменшувати розмір неустойки, яка підлягає стягненню з заінтересованої сторони;
- стягувати в дохід бюджету зі сторони, що порушила терміни розгляду претензії, штраф;
- стягувати в дохід бюджету штраф у розмірі 100 неоподаткованих мінімумів за ухилення від виконання рішень господарського суду;
- відстрочити виконання рішення.

Питання про прийняття позовної заяви вирішує суддя. При цьому за наявності обставин, що свідчать про відсутність права на позов (вони зазначені у ст. 62 Господарського процесуального кодексу України), суддя відмовляє в прийнятті позовної заяви. Якщо ж заявник (позивач, прокурор) має право на подання позову, але припустився порушень в його реалізації, тобто не дотримався правил подання позовної заяви, суддя повертає позовну заяву і додані до неї матеріали без розгляду. Підстави для повернення містяться в ст. 63 Господарського процесуального кодексу України. Після усунення допущених порушень заявник може звернутися до господарського суду повторно.

У разі відсутності підстав для відмови в прийнятті позовної заяви чи для повернення її заявникові суддя, прийнявши позовну заяву, не пізніше п'яти днів з дня її надходження виносить ухвалу про порушення провадження у справі, в якій зазначає час і місце проведення засідання

господарського суду та дії, які необхідно вчинити сторонам, тощо.

З метою забезпечення правильного і своєчасного вирішення господарського спору суддя й сам вчиняє певні дії з підготовки справи до розгляду (наприклад, призначає експертизу, витребує необхідні докази, зобов'язує представників сторін з'явитися на засідання, виконує інші дії згідно зі ст. 65 Господарського процесуального кодексу України).

Основною стадією господарсько-судового процесу є вирішення господарських спорів. Розгляд справ в господарському суді здійснюється суддею одноособово. Для вирішення складних спорів до складу господарського суду вводяться додатково два судді. Разом з тим справу може бути розглянуто і без участі представників сторін.

Порядок ведення засідання визначається суддею, а в разі розгляду справи трьома суддями – суддею, який головує в засіданні. Як правило, справи розглядаються у приміщенні господарського суду, хоча справи, що мають важливе громадське значення, можуть розглядатися безпосередньо на підприємствах та в організаціях.

При розгляді справи господарський суд може зіткнутися з такими обставинами, за яких спір не може бути вирішено в цьому засіданні (неявка сторін, неподання витребуваних доказів та ін.). В такому разі розгляд справи відкладається, і в ухвалі, що виноситься, вказуються час і місце наступного засідання.

В окремих випадках господарський суд не в змозі розглянути справу до вирішення пов'язаної з нею іншої справи або в разі призначення експертизи, надсилання матеріалів до слідчих органів, заміни сторони її правонаступником. В цих випадках він зупиняє провадження у справі, а потім поновлює його після усунення обставин, які зумовили зупинення.

Від призупинення провадження у справі слід відрізнити припинення провадження, яке має місце з підстав, зазначених у ст. 80 Господарського процесуального кодексу України. Це підстави, які перешкоджають розгляду справи в господарському суді взагалі. Вони нагадують підстави відмови в

прийнятті позовної заяви.

Так само залишення позову без розгляду (ст. 81 Господарського процесуального кодексу України) за своїми підставами має багато спільного з поверненням позову (ст. 63 Господарського процесуального кодексу України). Можна говорити про те, що шляхом застосування норм таких процесуальних інститутів, як припинення провадження у справі та залишення позову без розгляду, суддя має можливість виправити помилки, яких він припустився при прийнятті позовної заяви.

Господарський суд розглядає справу протягом 2 місяців і приймає рішення, яке, відповідно до ст. 85 Господарського процесуального кодексу України, вступає в законну силу через 10 днів після його прийняття. Рішення приймається в засіданні суддею за результатами обговорення всіх обставин справи, а якщо спір вирішується трьома суддями – більшістю голосів суддів. Рішення повинно за формою та змістом відповідати вимогам ст. 84 Господарського процесуального кодексу.

Якщо господарський суд не вирішує спір по суті (наприклад, у разі відкладення розгляду справи, зупинення чи припинення справи тощо), то він виносить ухвалу.

Прийняте рішення оголошується суддею в засіданні після закінчення розгляду справи. Суддя має право оголосити тільки резолютивну частину рішення, яка повинна бути викладена в письмовій формі, підписана суддею (суддями) і приєднана до справи.

Рішення і ухвали розсилаються сторонам, прокурору, який бере участь в господарському процесі, третім особам не пізніше п'яти днів після їх прийняття.

Рішення господарського суду набирають законної сили негайно після їх прийняття і підлягають обов'язковому виконанню підприємствами, організаціями та посадовими особами.

Виконання рішення господарського суду провадиться на підставі виданого ним наказу, який є виконавчим документом. Наказ надсилається

одночасно з рішенням. Органами виконання рішення господарського суду є:

- установи банку (виконують накази про стягнення грошових сум);
- судові виконавці (виконують інші накази).

Виданий стягувачеві наказ може бути пред'явлено до виконання не пізніше трьох місяців з дня прийняття рішення.

У випадку непогодженості однієї із сторін із прийнятим рішенням, вона відповідно до ст. 91 Господарського процесуального кодексу України подає апеляційну скаргу до апеляційного господарського суду. Форма та зміст скарги передбачений ст. 94 Господарського процесуального кодексу України. Скарга подається до господарського суду, який розглядав справу. Господарський суд протягом 5 днів формує справу і разом зі скаргою відправляє до апеляційного суду, де справа розглядається протягом 2-х місяців і за його результатами приймається постанова. У випадку непогодженості позивача чи відповідача із рішенням суду, протягом місяця з дня набрання постанови законної сили вони мають право направити касаційну скаргу до Вищого господарського суду, який протягом двох місяців розглядає справу і приймає постанову. Якщо одна із сторін не погоджується із прийнятим рішенням, то протягом місяця з дня набрання законної сили цього рішення вона має право направити касаційну скаргу до Верховного суду України, де справа розглядається протягом двох місяців і за його результатами приймається постанова, яка оскарженню не підлягає.

За загальним правилом вирішення господарських спорів завершується стадією виконавчого провадження. Проте в господарському процесі є ще одна стадія – перевірка рішень, ухвал та постанов у порядку нагляду. Ця стадія виникає лише тоді, коли за заявою сторони чи за протестом прокурора або його заступника господарський суд перевіряє законність і обґрунтованість рішення, ухвали, постанови господарського суду, третейського суду або іншого органу, який у межах своєї компетенції вирішує господарський спір. Крім того, господарський суд має право зі своєї ініціативи перевірити в порядку нагляду законність і обґрунтованість

прийняття рішення.

З усього комплексу питань, пов'язаних з перевіркою рішень, ухвал, постанов, виділимо найголовніші:

– заява про перевірку рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду подається і протест прокурора вноситься не пізніше двох місяців з дня прийняття рішення, ухвали, постанови. При цьому заява подається до господарського суду, який розглянув справу, а протест – до господарського суду, у компетенцію якого входить перевірка рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду;

– перевірка рішення здійснюється не пізніше двох місяців з дня надходження заяви або протесту;

– рішення, ухвала, постанова можуть бути перевірені в порядку нагляду не пізніше одного року з дня їх прийняття;

– заява про перевірку рішення, ухвали, постанови повинна бути оплачена митом. Копія заяви (протесту) надсилається сторонам;

– за результатами перевірки в порядку нагляду приймається постанова, що надсилається сторонам та прокурору, який приніс протест.

2.5 Перегляд в апеляційному порядку рішень місцевих господарських судів

Надійний захист прав і охоронюваних інтересів господарюючих суб'єктів, забезпечує встановлений законодавством порядок перегляду судових рішень в апеляційному і касаційному порядку, у ході яких перевіряється законність і обґрунтованість прийнятих господарськими судами попередніх інстанцій рішень, ухвал і постанов.

Сторони у справі, прокурор, треті особи, особи, які не брали участь у справі, якщо господарський суд вирішив питання про їх права та обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення місцевого господарського суду, яке не набрало законної сили.

Ухвали місцевого господарського суду оскаржуються в апеляційному порядку окремо від рішення господарського суду лише у випадках, передбачених статтею 106 Господарсько-процесуального кодексу України, а саме [6, с. 4]:

1) про вжиття запобіжних заходів, відмову в задоволенні заяви про вжиття запобіжних заходів, залишення без змін ухвали про вжиття запобіжних заходів, зміну чи скасування ухвали про вжиття запобіжних заходів;

2) про повернення позовної заяви;

3) про відмову у прийнятті позовної заяви;

4) про передачу справи за підсудністю;

5) про забезпечення позову, скасування забезпечення позову;

6) про зупинення провадження у справі;

7) про припинення провадження у справі;

8) про залишення позову без розгляду;

9) про затвердження мирової угоди;

10) у справах про банкрутство (неплатоспроможність) у випадках, передбачених Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом";

11) про відмову прийняти додаткове рішення, ухвалу;

12) про роз'яснення чи відмову у роз'ясненні рішення, ухвали;

13) про внесення виправлень у рішення, ухвалу;

14) про повернення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами;

15) окрема;

16) додаткова;

17) про поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання;

18) про внесення виправлень до наказу, визнання наказу таким, що не підлягає виконанню;

- 19) про видачу дубліката наказу або відмову у його видачі;
- 20) про відстрочку або розстрочку виконання рішення, ухвали, постанови, зміни способу та порядку їх виконання;
- 21) про розгляд скарг на дії (бездіяльність) органів Державної виконавчої служби;
- 22) про відмову у прийнятті заяви про скасування рішення третейського суду;
- 23) про повернення заяви про скасування рішення третейського суду;
- 24) про відмову поновити пропущений процесуальний строк;
- 25) про повернення заяви про видачу виконавчого документа за рішенням третейського суду [20, с. 269].

Заперечення на ухвали, що не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, включаються до апеляційної скарги на рішення суду. У разі подання апеляційної скарги на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, місцевий господарський суд повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу, яка не підлягає оскарженню.

У разі подання апеляційної скарги на ухвали місцевого господарського суду передбачені п.п 1,5, 10-21 ст.106 ГПК до суду апеляційної інстанції передаються лише копії матеріалів, необхідних для розгляду скарги. У разі необхідності апеляційний господарський суд може витребувати також копії інших матеріалів справи.

Подання апеляційних скарг на ухвали місцевого господарського суду не перешкоджає продовженню розгляду справи цим судом.

Апеляційні скарги на ухвали місцевого господарського суду розглядаються в порядку, передбаченому для розгляду апеляційних скарг на рішення місцевого господарського суду.

Апеляційна скарга подається через місцевий господарський суд, який розглянув справу.

Перегляд за апеляційною скаргою рішень та ухвал місцевого господарського суду здійснює апеляційний господарський суд,

повноваження якого поширюються на територію знаходження відповідного місцевого господарського суду.

Апеляційна скарга подається на рішення місцевого господарського суду протягом десяти днів, а на ухвалу місцевого господарського суду - протягом п'яти днів з дня їх оголошення місцевим господарським судом. У разі якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину рішення, зазначений строк обчислюється з дня підписання рішення, оформленого відповідно до статті 84 ГПК України [19, с. 143].

Апеляційний господарський суд постановляє ухвалу про повернення апеляційної скарги у випадках, якщо вона подана після закінчення строків, установлених цією статтею, і суд за заявою особи, яка її подала, не знайде підстав для поновлення строку, та незалежно від поважності причини пропуску цього строку - у разі, якщо апеляційна скарга подана прокурором, органом державної влади, органом місцевого самоврядування після спливу одного року з дня оголошення оскаржуваного судового рішення. Розгляд заяви особи про поновлення строку на подання апеляційної скарги здійснюється одним із суддів колегії суддів апеляційного господарського суду, склад якої визначений при реєстрації справи відповідно до положень частини четвертої статті 91 ГПК України .

Апеляційна скарга подається у письмовій формі і повинна містити:

- 1) найменування апеляційного господарського суду, до якого подається скарга;
- 2) найменування місцевого господарського суду, який прийняв рішення, номер справи та дату прийняття рішення;
- 3) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, а також підстави, з яких порушено питання про перегляд рішення, з посиланням на законодавство і матеріали, що є у справі або подані додатково;
- 4) перелік документів, доданих до скарги [8, с. 99].

Апеляційна скарга підписується особою, яка подає скаргу або її представником.

До скарги додаються докази сплати судового збору і надсилання копії скарги іншій стороні у справі.

Особа, яка подає апеляційну скаргу, надсилає іншій стороні у справі копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у сторони відсутні.

Про прийняття апеляційної скарги до провадження апеляційний господарський суд виносить ухвалу, в якій повідомляється про час і місце розгляду скарги. Питання про прийняття апеляційної скарги до провадження або про відмову у прийнятті до провадження апеляційний господарський суд вирішує не пізніше трьох днів з дня надходження апеляційної скарги.

Ухвала надсилається сторонам та прокурору, який брав участь у розгляді справи або вступив у розгляд справи.

У разі якщо у провадженні апеляційної інстанції вже знаходиться апеляційна скарга одного з учасників судового процесу на ухвалу або рішення місцевого господарського суду, а іншим учасником судового процесу подано апеляційну скаргу на ту ж саму або іншу ухвалу чи рішення і ця друга скарга підлягає розглядові, апеляційний господарський суд приймає її до спільного розгляду з раніше поданою і прийнятою до провадження скаргою, про що виносить відповідну ухвалу [10, с. 99].

Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї до винесення постанови.

Відповідно до частини першої статті 101 ГПК апеляційний суд переглядає справу за наявними у ній і додатково поданими доказами. Додаткові докази приймаються апеляційним судом, якщо заявник обґрунтував неможливість їх подання суду першої інстанції з причин, що не залежали від нього.

Апеляційний господарський суд не зв'язаний доводами апеляційної скарги і перевіряє законність і обґрунтованість рішення місцевого

господарського суду у повному обсязі (частина друга статті 101 ГПК України) [13, с. 340].

Якщо у процесі перегляду справи апеляційним господарським судом буде встановлено, що суд першої інстанції, приймаючи процесуальний акт, неправомірно відмовив у задоволенні частини позовних вимог, або припинив провадження чи залишив без розгляду позов у певній частині, або ж не розглянув одну чи кілька заявлених вимог, у тому числі в зв'язку з неправомірною відмовою в прийнятті зустрічної позовної заяви, суд апеляційної інстанції повинен самостійно усунути відповідне порушення. Він не вправі передавати справу на новий розгляд до господарського суду першої інстанції.

Підставами для скасування або зміни рішення місцевого господарського суду є:

- 1) неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які місцевий господарський суд визнав встановленими;
- 3) невідповідність висновків, викладених у рішенні місцевого господарського суду, обставинам справи;
- 4) порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права.

Порушення або неправильне застосування норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до прийняття неправильного рішення.

Порушення норм процесуального права є в будь-якому випадку підставою для скасування рішення місцевого господарського суду, якщо:

- 1) справу розглянуто господарським судом у незаконному складі колегії суддів;
- 2) справу розглянуто господарським судом за відсутністю будь-якої із сторін, не повідомленої належним чином про місце засідання суду;

3) господарський суд прийняв рішення про права і обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі;

4) рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у рішенні;

5) рішення прийнято не тими суддями, які входили до складу колегії, що розглядала справу;

6) рішення прийнято господарським судом з порушенням правил предметної або територіальної підсудності, крім випадків, передбачених у частині третій статті 17 цього Кодексу;

7) рішення прийнято господарським судом з порушенням правил виключної підсудності [14, с. 238].

За наслідками розгляду апеляційної скарги апеляційний господарський суд приймає постанову, яка набирає законної сили з дня її прийняття.

Апеляційний суд вправі прийняти додаткову постанову за заявою особи, яка бере участь у справі, або за своєю ініціативою у разі, якщо він скасував рішення господарського суду першої інстанції повністю або частково і прийняв нове рішення (пункт 2 статті 103 ГПК України). Додаткову постанову може бути прийнято апеляційним судом з підстав і в порядку, зазначеному у статті 88 ГПК України. Згадану постанову може бути оскаржено у касаційному порядку.

В апеляційній інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції.

За підсумками розгляду апеляційної скарги (подання) апеляційний господарський суд приймає постанову, що набуває законної сили з дня його прийняття.

ВИСНОВКИ

Таким чином, чинний ГК України не містить легального визначення поняття захисту прав суб'єктів господарювання. Натомість у ст. 20 ГК України встановлено право учасників господарських правовідносин (суб'єктів господарювання та споживачів) на захист порушених прав, а в ст. 2 ГК України закріплено можливі способи захисту цих прав.

Правовий захист (захист прав) є складною матеріально-процесуальною категорією, що логічно випливає з аналізу категорій «захист права», «охорона права» та «охоронюваний законом інтерес». Категорія «захист права» органічно поєднує в собі, з одного боку, завдання щодо виокремлення із загальної системи господарського правопорядку фактів порушення нормативно встановлених правил поведінки суб'єктів господарювання під час провадження господарської діяльності, з іншого – визначає нормативно врегульовану процедуру відновлення їх порушеного права, невизнаного, оспорюваного права чи охоронюваного законом інтересу.

Звідси, захист прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання – це легітимна, здійснювана відповідно до встановленої компетенції діяльність уповноважених органів держави і суду, спрямована на відновлення (визнання) порушених (оспорених) прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, а також запобігання їх порушенням шляхом своєчасного й об'єктивного розгляду судами спорів даної категорії.

Ефективність захисту прав суб'єктів господарювання від порушень залежить від обраної форми та способу захисту, оскільки ними зумовлюється реальність відновлення порушеного права, суб'єкт, який уповноважений застосовувати такі способи захисту порушеного права, а також порядок захисту в цілому.

До ефективних правових засобів впорядкування відносин між суб'єктами господарювання та недопущення порушення належних останнім прав та охоронюваних законом інтересів відноситься дотримання учасниками

господарських відносин, у тому числі господарюючими суб'єктами, органами державної влади тощо, вимог чинного законодавства. Тобто бажаним є такий правовий режим, в межах якого найкращим способом захисту прав суб'єктів господарювання являється недопущення порушень прав цих суб'єктів та, як наслідок цього, відсутність самої потреби у поновленні прав.

Зрозуміло, що подібний превентивний вплив на поведінку суб'єктів господарювання є результатом не лише добросовісної поведінки учасників господарських відносин, а, скоріше за все, наслідком регулятивного впливу на поведінку цих суб'єктів норм чинного законодавства, що містить зобов'язуючі, забороняючі та інші правові приписи (вимоги), існування яких спрямоване на недопущення порушень прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання та відновлення цих прав та інтересів у випадках їх порушення, невизнання чи оспорювання.

Право на перевірку законності судових актів в апеляційному та касаційному порядку є однією з найбільш значущих гарантій правосуддя, яка забезпечує його ефективність і справедливість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Парламентське видавництво, 2006. – 21 с.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [//http://zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua)
3. Бігняк О. В. Захист корпоративних прав: співвідношення категорій «форми захисту», «способи захисту» та «засоби захисту» (Сучасні погляди та концепції / О.В. Бігняк // Юридичний вісник. - 2013. - № 2. - С. 43–48.
4. Григорчук М. В. Органи захисту прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання / М. В. Григорчук // Економіка та право. - 2016. - № 3. - С. 90-9
5. Григорчук М.В. Захист прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання: матеріальний та процесуальний аспекти / М.В. Григорчук // Теорія і практика правознавства - 2017. - Вип. 1 (11). – С. 1-13
6. Дрішлюк В. І. Елементи позову в господарських справах / В. І. Дрішлюк // Південноукраїнський правничий часопис. - 2013. - № 2. - С. 49-50
7. Зельдіна О. Р. Судовий захист прав суб'єктів підприємництва: теоретичні та практичні аспекти : монографія / О. Р. Зельдіна, О. Г. Хрімлі; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. — К. : Юрінком Інтер, 2015. — 176 с.
8. Короєд С. О. Оптимізація механізму судового розгляду окремих категорій справ у господарському судочинстві України / С. О. Короєд // Судова апеляція. - 2016. - № 1. - С. 68-75
9. Кот О.В. Ухвали суду в господарському процесі / Кот О.В. // Юридична Україна. – 2010. – № 2 – С. 97-101.

10. Остапенко О. Місце, роль та компетенція господарських судів у судовій системі України / О. Остапенко // Публічне право. - 2012. - №3, - С. 337-342.
11. Подцерковний О.П. Господарське право: Підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, А.В. Смітюх та ін.; За ред. О.П. Подцерковного, -Х. : Одиссей, 2010. -640 с.
12. Резнікова В. Поняття та значення заходів до забезпечення позову в господарському процесі України / В. Резнікова, Б. Орленко // Юридичний вісник. - 2014. - № 4. - С. 142-146
13. Рунова В. В. Місце та особливості господарських судів у судовій системі України / В. В. Рунова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2014. - Вип. 29(2.3). - С. 55-5
14. Сенюта С. Я. Поняття та підстави захисту прав суб'єктів господарювання / С. Я. Сенюта // Приватне право і підприємництво. - 2016. - Вип. 15. - С. 143-146
15. Федоренко Т.В. Право на захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання / Т.В. Федоренко // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. - № 4. – С. 23-27
16. Федоренко Т.В. Форми та способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання / Т.В. Федоренко // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. - № 5. – С. 140-143
17. Шатерніков М. І. Поняття та місце господарських судів у національній судовій системі України /М. І. Шатерніков // Форум права. — 2016. — № 3. — С. 267—272